

Perspektiv på Stockholmskolan*

Claes-Henric Siven presenterar här Stockholmskolan teoretiska insatser. Vilka var dess utgångspunkter, vilken var den bärande idén i Stockholmskolan analys, var stod den i relation till den keynesianska sysselsättningsteorin, varför ledde inte Stockholmskolan idéer till vidare teoriutveckling, är några av de frågor som diskuteras i artikeln. Stockholmskolan teoriutveckling är aktuell eftersom flera av de frågor som de svenska ekonomerna analyserade fortfarande framstår som både viktiga och olösta.

"Själva det intellektuella framåtskridande som borde vidga området för våra sanningar består vanligen endast i att en partiell och ofullständig sanning ersätts av en annan. Framsteget ligger huvudsakligen i att det nya sanningsfragmentet bättre behövs och mera motsvarar tidens krav än det som det ersätter."

(John Stuart Mill 1859)

"Clio, historiens musa, svävar ej fritt över tid och rum. Hennes rörelsefrihet är starkt inskränkt – genom historikernas, hennes tjänares, ofrånkomliga beroende av sin samtids erfarenheter, värderingar och problematik."

(Hugo Valentin 1957)

För 50 år sedan skrev Bertil Ohlin två artiklar i *Economic Journal* där han pekade på att sysselsättningsteorin samtidigt och oberoende av Keynes hade utvecklats av en grupp svenska ekonomer. Ohlin gav dem samlingsnamnet Stockholmskolan.

Att Stockholmskolan är intressant och förtjänar uppmärksamhet i *Ekonomisk Debatt* beror inte endast på att det är en svensk företeelse och att vi i år firar dess

50-årsjubileum. Stockholmskolan innebar, trots att den byggde på en inhemsk tradition från Wicksell, ett radikalt brott mot äldre tänkande. Även om Stockholmskolan insatser kom att överskuggas av den keynesianska revolutionen är det intressant att studera en tid som så snabbt och så kraftigt bröt mot äldre tankegångar. Stora och viktiga vetenskapliga genombrott sker ju inte så ofta på så nära håll inom vårt ämne.

1930-talets brytning med etablerade tankegångar är en parallell till vad som hände med det makroekonomiska tänkandet under 1970-talet, även om de intellektuella impulserna nu inte var inhemska utan huvudsakligen importerade från USA. Den gamla "makroteorin" vältes över ända under 30-talet därför att den inte på ett tillfredsställande sätt kunde förklara massarbetslösheten. Det keynesianska tänkandet började på allvar att ifrågasättas av allt fler under 70-talet därför att det inte gav någon tillfredsställande förklaring till den då aktuella ut-

CLAES-HENRIC SIVEN är professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Hans forskning har främst ägnats inflations- och arbetslöshetsteori.

*Jag har fått ett stort antal goda synpunkter från mina kolleger på nationalekonomiska institutionen vid Stockholms Universitet. Jag vill också tacka Rolf G H Henriksson för inledande synpunkter. Lars Jonung har på ett positivt sätt påverkat den slutliga utformningen av manuskriptet.

vecklingen av inflation och arbetslöshet. Vi kan spegla vår egen tids intellektuella omvälvningar i det som hände för 50 år sedan. Ett studium av det förgångna kan ge oss perspektiv på vad som händer nu.

Stockholmsskolan fortjänar uppmärksamhet av flera anledningar:

- Utvecklingen av sysselsättningsteorin i Sverige var delvis ett resultat av den katastrofala världsdepression som startade i USA hösten 1929 och nådde Sverige ett år senare. Stockholmsskolans utveckling föranleder alltså tankar kring förhållandet mellan den yttre ekonomiska verkligheten och den inre (teoretiska) verklighet nationalekonomerna sysslar med.
- Stockholmsekonomerna utvecklade tidigt en teori för makroförloppen där framför allt företagens planer och förväntningar stod i centrum för intresset. Detta innebär att den "svenska" sysselsättningsteorin delvis hade samma metodologiska utgångspunkter som de som kommit att dominera makroteorin under den senaste tioårsperioden.
- De svenska ekonomerna utvecklade till skillnad från Keynes en dynamisk teori. Även om den keynesianska teorin för jämviktsarbetslöshet ägde en enkelhet och elegans som Stockholmsskolans produkter ofta saknade så innebar dess analyser ett intressant och viktigt komplement till den keynesianska.
- Trots att de svenska 30-talsekonomerna sysslade med viktiga och intressanta problem och trots att de var mycket framstående ledde deras insatser inte till några bestående konsekvenser. Stockholmsskolan var "a brilliant failure". Det erbjuder alltså ett tillfälle då ett studium av misslyckandena borde vara väl så intressant som doktrinhistoriens huvudföremål, de bestående forskningsinsatserna.

Jag kommer i det följande att koncentrera mig på de teoretiska grunderna för Stockholmsskolans analys. Vari bestod Stockholmsskolans kärna? Fanns det någon gemensam grundläggande syn på hur ekonomin fungerar och den vetenskapliga verksamhetens syfte? Hur utvecklades den inhemska tradition som ledde till den svenska sysselsättningsteorin? Varför kom de svenska forskningsinsatserna att få så litet varaktigt inflytande på utvecklingen av makroteorin?

Dessa frågeställningar innebär att jag huvudsakligen kommer att behandla början och slutet av Stockholmsskolans utveckling. Jag kommer alltså inte att skriva så mycket om de viktiga insatserna i början av 30-talet eftersom dessa främst var ekonomisk-politiskt inriktade.

Artikeln är disponerad på följande sätt. Efter en kort karaktäristik av Stockholmsskolan, dess viktigaste insatser och av den tidigare doktrinhistoriska diskussionen kring den, följer en redogörelse för dess framväxt med utgångspunkt från Wicksells kumulativa process och Myrdals studium av företagets planer och förväntningar. Därefter presenteras Stockholmsskolans forskningsprogram så som det linjerades upp av Erik Lindahl i slutet av 30-talet och hur detta kom att realiseras i och med Lundbergs och Svennilsons avhandlingar. Artikeln avslutas med en värdering av Stockholmsskolans teoretiska insatser.

Vad var Stockholmsskolan?

Begreppet Stockholmsskolan myntades av Ohlin [1937], ett år efter publiceringen av Keynes *General Theory*. Ohlin argumenterade för att sysselsättningsteorin hade utvecklats i Stockholm, parallellt med Keynes, men att Stockholmsskolan i motsats till Keynes använde sig av dynamisk metod. Ohlin karaktäriserade Stockholmsskolan på följande sätt:

1. Aggregerad analys.
2. Distinktion mellan ex ante och ex post.

3. Konsekvent användning av periodanalys.
4. Intresse för de enskilda hushållens och företagens planer och förväntningar men inte så mycket för utvecklingen av penningmängden.
5. Resonemanget måste vara kasuistiskt för att vara tillräckligt precist.

Det mest intressanta i Ohlins karaktäristik är kanske hans tonvikt vid periodanalysen, d v s att man bör studera förlopp över tiden, och att studieobjektet gäller planerna och förväntningarna. Kasuistiken (d v s att man studerade konkreta och ofta rätt speciella fall) kommer jag till längre fram.

Ohlins beskrivning tar fasta på Stockholmsskolans teoretiska innehåll. Det är viktigt att understryka att dess bidrag också i stor utsträckning gällde praktisk politik. Man kan kanske komplettera Ohlins punkter med följande som belyser detta:

6. Marknadsekonomin har ett betydande inslag av konjunkturmässig instabilitet.
7. Staten kan och bör påverka konjunkturutvecklingen framför allt genom en aktiv budgetpolitik. Budgetbalans bör endast eftersträvas över en hel konjunkturcykel.
8. Sysselsättningsfrågan står i centrum för intresset men vikten av ett fast penningvärde får inte underskattas.

Flera av Stockholmsskolans förgrundsfigurer publicerade arbeten som bilagor till den år 1927 tillsatta Arbetslöshetsutredningen. Detta gällde Dag Hammarskjölds *Konjunkturspridningen* från 1933, Alf Johanssons *Löneutvecklingen och arbetslösheten*, Bertil Ohlins *Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet*, och Gunnar Myrdals *Finanspolitikens ekonomiska verkningar* från 1934. Dessa arbeten kom således i början av 30-talet. Erik Lindahls

viktigaste arbete, *Studies in the Theory of Money and Capital*, publicerades 1939 men innehöll kapitel som publicerats 1929 och 1930. Boken innehöll också ett tidigare opublicerat inledningskapitel som jag skall återkomma till. De viktigaste bidragen från Lundberg och Svenilson lades fram som doktorsavhandlingar 1937 resp 1938.¹

Diskussionen kring Stockholmsskolan

Av uppräknigen av namn, titlar och årtal framgår att en stor del av Stockholmsskolans arbeten publicerades före Keynes *General Theory*, d v s före 1936. En stor del av diskussionen om Stockholmsskolan har också rört dess förhållande till Keynes.

Denna debatt kom igång på allvar med Karl-Gustav Landgrens avhandling 1960, *Den 'nya ekonomien' i Sverige*. En av Landgrens teser var att det var Keynes och inte Stockholmsekonomerna som utvecklade sysselsättningsteorin under 30-talet. Landgrens kriterium för vad som skulle avses med sysselsättningsteorin var att teorin skulle ge arbetslösheten som en jämviktslösning och att de viktiga bestämningsfaktorerna för denna jämviktslösning inte var reallönen eller räntan utan den aggregerade efterfrågan. Enligt Landgren var endast Ohlins [1933, 1934] bidrag fruktbarande i den meningen att de pekade fram emot *The General Theory*.

Landgrens bok väckte häftig opposition. Ett helt nummer av *Ekonomisk Tidskrift* 1960 innehöll artiklar med anledning av avhandlingen. Otto Steigers avhandling från 1971 nyanserade på väsentliga punkter Landgrens framställning.

¹ För goda översikter av Stockholmsskolans insatser och den ekonomiska verklighet de analyserade, se Lundberg [1953] kapitel 9, Lundberg [1983] kapitel 3 och Lundberg [1984] kapitel 3.

Debatten om förhållandet mellan Stockholmsskolan och Keynes har sedan fortsatt, bl a i tidskriften *History of Political Economy*.

Diskussionen kring Stockholmsskolan och Keynes var viktig och intressant. Samtidigt präglades den av den dominans som keynesianismen hade på det makroekonomiska tänkandet under 50- och 60-talen. Stockholmsskolan bedömdes med den keynesianska måttstocken. Björn Hanssons doktorsavhandling från 1982 var viktig därför att den lät Stockholmsskolan träda fram på sina egna villkor. Hansson koncentrerade sin framställning till utvecklingen av det som var Stockholmsskolans särart, periodanalysen och analysen av ekonomiska förlopp med utgångspunkt från spänningen mellan förväntningar och utfall.

Jan Peterson har i vår kommit ut med en avhandling om Stockholmsskolan. Peterson har koncentrerat sin analys till det han kallar för den sena Stockholmsskolan, alltså de arbeten som publicerades i slutet av 30-talet.²

Stockholmsskolans rötter: Wicksell

Periodanalysen var delvis ett arv från Wicksell. Wicksells arbete kring sekelskiftet 1900 gällde kvantitetsteorin. Wicksell [1898, 1906] ansåg i princip kvantitetsteorin vara den enda vetenskapligt hållbara teorin för prisnivån och dess förändringar. Samtidigt fanns det en viktig lucka i dåtidens "inflationsteori". Vad är det för mekanism som omvandlar ökningar i penningmängden till prisökningar?

Wicksell menade att det som direkt drev fram prisstegringarna var efterfrågeöverskott på varumarknaden, i sin tur framkallat av att låneräntan genom den monetära expansionen kom att pressas under den naturliga eller normala räntan (internräntan på marginella investeringsprojekt). För Stockholmsskolan var

det viktigaste i Wicksells analys att han inte jämförde jämviktsslagen före och efter en ökning av penningmängden utan i stället studerade det *förlopp* som den initiala monetära impulsen skapade.

Wicksells arbeten kring kvantitetsteorin drevs vidare inom Stockholmsskolans ram. Detta är viktigt att fastslå eftersom Stockholmsskolan i den allmänna uppfattningen oftast förknippas med sysselsättningsteori. Både Lindahls *Penningpolitikens medel* från 1930 och Myrdals *Penningteoretisk jämvikt* från 1931 innebar vidareutvecklingar och preciseringar av den Wicksellska analysen.

Lindahl intresserade sig särskilt för samspelet mellan kapitalvaru- och konsumtionsvarumarknaden under inflationsförloppet. Han hade också en ingående diskussion av vad man skulle mena med den naturliga eller normala räntan och av jämviktstvilkoren. Jämviktsmekanismen verkade i Lindahls analys via förändringar i prisnivån, ej via förändringar i real produktion och sysselsättning.

Ganska snart efter Lindahls *Penningpolitikens medel* kom emellertid Stockholmsekonomen att studera förlopp där det snarare var inkomst och sysselsättning som anpassade sig så att jämvikt mellan investeringar och sparande åstadkoms. Detta finns i rudimentär form i Myrdals *Penningteoretisk jämvikt* från 1931 och mera utarbetat i Myrdals [1934] finanspolitiska bilaga 5 samt i Ohlins [1934] penningpolitiska bilaga 7 till Arbetslöshetsutredningens betänkande II. Se också Ohlin [1933].

För Myrdal [1931] (liksom för Lindahl) var frågan om den "naturliga" räntan och dess egenskaper starkt förknippad med förväntningarna om den framtida avkast-

² Forutom detta temanummer av *Ekonomisk Debatt* kommer 50-årsminnet av Stockholmsskolan att ägnas ett symposium i Saltsjöbaden i månadsckiftet augusti september i år.

ningen av ett investeringsprojekt. Myrdal hade i den tyska upplagan av "Penningteoretisk jämvikt", Myrdal [1933], introducerat begreppsparet *ex ante-ex post*, för att skilja mellan förväntan och utfall. Hushållen och företagen planerar sitt agerande för den kommande perioden givet de förväntningar de har om framtiden. Varifrån kom då Stockholmskolan intresse för förväntningar och för spänningen mellan förväntan och utfall?

Stockholmskolan rötter: Myrdal

Om Stockholmskolan hade hämtat den aggregerade analysen och intresset för förlopp i tiden från Wicksell, så kan intresset för planer och förväntningar spåras till Gunnar Myrdals avhandling från 1927, *Prisbildningsproblemet och förändrigheten*.

Myrdals avsikt med avhandlingen var "att i viss mån inarbeta förändringsfaktorn i prisbildningsläran, d v s frigöra denna från den statiska förutsättningen." (Myrdal [1927] s 4). Han ville analysera förändringens problematik med utgångspunkt från det enskilda företags planering. Med förändring avses antingen anpassningen till oväntade förändringar i företags omgivning eller den planerade utvecklingen över tiden.

Myrdal underströk att förändringar i företags miljö endast hade väsentlig betydelse om de var oväntade. Anteciperade förändringar var redan diskonterade och skapade inte några nya vinster. Det var spänningen mellan utfall och förväntan som förorsakade förändringar i företags vinster och i de potentiella jämviktspriserna ("normalpriserna"). De faktiska priserna anpassade sig endast med tröghet till de nya potentiella jämviktspriserna. Myrdal talade om "prisbildningströghetens tidsmoment" som skapade "hål i prisbildningen".

Det faktum att oväntade förändringar kunde inträffa aktualiserade också en analys av osäkerhetens problem. Myrdal

var särskilt intresserad av hur företaget anpassade sig till osäkerheten, både i sitt kortsiktiga handlande och på lång sikt, när det drog upp sina investeringsplaner.

Trots att Myrdal inte var utan föregångare innebar hans analys ett viktigt framsteg.³ Han talade konsekvent om företags förväntningar, hur dessa styr planerna, och underströk de felslagna förväntningarnas betydelse. Begreppsparet *ex ante - ex post* lanserades först några år senare men finns implicit med redan i avhandlingen. Att Myrdals ansats var viktig för Stockholmskolan framgår av att den finns med som punkterna 2 och 4 i Ohlins karakteristik av Stockholmskolan. Den intar också en central position i Stockholmskolan forskningsprogram så som det formulerades av Lindahl [1939].

Stockholmskolan forskningsprogram

I slutet av 30-talet samlade Erik Lindahl flera av sina tidigare vetenskapliga skrifter och publicerade dem på engelska. Lindahl inledde sin bok *Studies in the Theory of Money and Capital* med ett tidigare opublicerat kapitel där han linjerade upp hur den dynamiska teorin borde byggas upp. Lindahls inledning kan delvis ses som ett försök att beskriva konturerna av den generella teori som Stockholmskolan forskningsinsatser borde mynna ut i.

Lindahl talade om två viktiga byggstenar: Den generella planeringsteorin respektive den generella utvecklingsteorin. Den förra skulle beskriva de enskilda hushållens och företags planering, den senare det samhällsekonomiska förlopp över tiden som planerna och plankollisionerna resulterade i.⁴

Givet att man accepterar Lindahls for-

³ Se Siven [1987].

⁴ Denna distinktion fanns också klart redovisad i Myrdals avhandling, se Myrdal [1927] s 21.

mulering av Stockholmsskolans forskningsprogram som intressant och i linje med dess allmänna inriktning, uppkommer frågan: Hur långt kom man i realiserande av programmet? För att besvara denna fråga skall jag dröja vid det som från flera synpunkter kan betraktas som Stockholmsskolans kulmen, Lundbergs och Svenilsons doktorsavhandlingar från 1937 resp 1938.

Svenilsons "Ekonomisk Planering"

Det program som Lindahl ställde upp för periodanalysen fanns i viss utsträckning genomförd till sin första del i Svenilsons avhandling från 1938. Svenilson byggde i allt väsentligt vidare på och fördjupade Myrdals analys av det enskilda företagens intertemporal planering under risk. Men Svenilsons framställning var mycket mer logiskt och systematiskt genomarbetad.

När Svenilson skrev sin avhandling hade också periodanalysen introducerats i svensk nationalekonomi, bl a av Myrdal [1933]. I programmet för avhandlingen ingår att undersöka de mikroekonomiska fundamenten till Stockholmsskolans förloppsteori och att ge denna undersökning en kvantitativ precisering. Svenilson diskuterar bl a möjligheten att analysera förväntningarna i sannolikhetsteoretiska termer:

"Värderingen av ovissa avkastningar kan antagas bestämd av de olika omständigheter, som föreligga, när individen beslutar sig för ett visst handlingssätt. Dessa omständigheter måste nämligen antagas bestämma individens förväntningar. Därmed skulle sannolikhetsproblemet helt ha eliminerats. För att erhålla en enhetlig teoribildning för ekonomisk planering synes det emellertid ändamålsenligt att som ett led mellan värderingen av de möjliga avkastningarna och de föreliggande omständigheterna i tolkningsschemat inskjuta ett av de senare betingat omdöme om *graden av visshet*." (sid 39)

Lundberg [1937] förde inte in förväntningarna i sin makroanalys, utan utgick

direkt från beteendeeckvationerna. Det är kanske detta Svenilson tänker på. Här är en parallell till frågan om nyttoteorin är nödvändig eller om man kan utgå direkt från beteendeeckvationerna.⁵ Svenilsons analys är förenlig med v Neuman-Morgensterns teori om maximering av den matematiska förväntan för nyttan om det råder riskneutralitet. Detta gäller emellertid inte vid riskaversion.⁶

Svenilson diskuterar också intertemporal planering under risk. Hans framställning är mycket avancerad. Svenilson formulerar t ex problemet att bestämma en bästa plan för företagets framtida handlande i termer av det som i spelteorin skulle komma att kallas strategier.

Svenilsons avhandling utgör i stor utsträckning en exercis med begrepp. På detta plan når han emellertid betydligt längre än sina föregångare. Delvis är avhandlingen ett svar på ett antal frågeställningar som aktualiserats av Stockholmsskolan. Hur går planering till? Vad händer under osäkerhet? Kan man tala om ex ante – ex post när förväntningarna ej är subjektivt säkra? Svenilson verkar också väl beläst på (vid den tiden) modern matematisk statistik.

Samtidigt är slutsatserna ganska vaga. Trots att t ex de tre sista kapitlens tillämpning av analysen av det kapitalistiska företaget innehåller många kloka synpunkter saknar man en gemensam sammanhängande idé. Den mynnar inte heller ut i någon beskrivning av hur företaget reagerar under olika omständigheter. En sådan beskrivning skulle ha gett en grund för makroanalysen, Lindahls generella utvecklingsteori.

⁵ Lundberg avstod från att fora in förväntningsbildningen i sin makroanalys av den anledningen att det inte fanns någon god teori för hur förväntningarna ändras, d v s hur spanningen mellan förväntan ex ante och utfall ex post ger upphov till nya förväntningar ex ante för de kommande perioderna, se Lundberg [1937] s 175.

⁶ Se Siven [1987].

Man kan alltså inte säga att den mikro-teori som utvecklades inom Stockholmsskolans ram gav tillräckligt underlag för dess sysselsättningsteori. Ändå kom Stockholmsskolan under slutet av 30-talet att producera en dynamisk analys av konjunkturförloppet som både tekniskt och sakligt innebar ett viktigt komplement till den statistiska keynesianska analysen.

Lundbergs "Studies in the Theory of Economic Expansion"

Om Svernilsons avhandling markerar Stockholmsskolans mikroekonomiska höjdpunkt så markerar Lundbergs dess makroekonomiska. Lundbergs doktorsavhandling kom ut 1937, men förordet är daterat december 1936. Detta innebär att han hade haft tillfälle att läsa *The General Theory* och reagera på den. Däremot var tiden så pass knapp att han inte kan ha påverkat av Keynes på ett avgörande sätt. Ändå innehåller Lundbergs avhandling en analys av multiplikatorprocessen som på ett fruktsamt sätt kompletterar den keynesianska.

Lundberg var intresserad av vad som händer under en uppgångsfas av konjunkturförloppet. Han visade hur en ökning av den aggregerade efterfrågan period för period kommer att öka produktionen, och indirekt därmed också sysselsättningen. Han visade också att den vanliga statistiska multiplikatorn fås som ett gränsvärde, när antalet perioder går mot oändligheten och processen har fått verka fullt ut.

Lundberg var också intresserad av om uppgången kan fortsätta, eller om högkonjunkturen kommer att brytas. Han analyserade därför inte endast konsumtionen, som påverkas av inkomstnivån, utan även investeringarna, som påverkas av *förändringen* i inkomstnivån, alltså en acceleratormekanism.

Lundberg visade med ett antal numeriska exempel hur expansionsförloppet kunde gestalta sig under olika omständigheter. Speciellt intressant var att upp-

gångsfasen förr eller senare skulle komma att brytas. I själva verket hade han kommit långt på vägen mot Samuelsons [1939] matematiska formulering av konjunkturteorin med hjälp av en kombinerad multiplikator-acceleratormekanism.⁷

Användandet av räkneexempel berodde antagligen på att det vid den tidpunkten var svårt att använda sig av mer generella metoder (lösning av differens-ekvationer av högre ordning än ett). Det stora räknearbetet och avsaknaden av tekniska hjälpmedel, gjorde att Lundberg endast följde förloppet under ett antal perioder och inte analyserade en hel konjunkturcykel.

Lundberg nöjde sig inte med att analysera de kortsiktiga, konjunkturrella, problemen. I hans avhandling finns också den första matematiska formuleringen av den tillväxtmodell, som senare skulle få sitt namn efter Harrod och Domar. Lundberg var emellertid inte först med själva idén, den kommer från Gustav Cassel (den likformigt framåtskridande hushållningen, se Cassel [1934] s 57-64).

Även om varken Svernilsons eller Lundbergs avhandling utgjorde något "slutgiltigt" svar på Lindahls forskningsprogram innebar de viktiga framsteg, både i förhållande till Lindahls program och i förhållande till forskningsläget i andra länder. De båda avhandlingarna borde egentligen ha utgjort viktiga led i utvecklingen av den "svenska" förloppsteorin. Men efter 30-talet avstannade (i stort sett) den forskningslinje som betecknar Stockholmsskolan.

Stockholmsskolans bristande genomslag

Det var Keynes, inte Stockholmsekonomernas, tänkande som kom att dominera makroteorins utveckling under de kom-

⁷ För en inträngande analys av Lundbergs modellsekvenser, se Berg [1986].

mande decennierna. Stockholmskolans teorier och begreppsvärld fick med några undantag (ex ante – ex post-begreppen kom snabbt att anammas, Lindahl influerade Hicks i utvecklingen av teorin för temporär jämvikt, Lundbergs avhandling kom att i viss mån påverka utvecklingen av konjunkturteorin) mindre betydelse. Inte ens i Sverige fick Stockholmskolans något varaktigt inflytande. Ett undantag är dock Bent Hansen [1951, 1955] som var starkt influerad av Lindahl, ett annat är Wolds [1952] användning av kausalkedjor i ekonometrin.⁸

Stockholmskolans bristande genomslag hängde delvis samman med några viktiga drag i de svenska ekonomernas frågeställningar och analysmetoder. Jag skall kortfattat beröra dessa aspekter eftersom de ger ytterligare belysning av kärnan i Stockholmskolans föreställningsvärld (för en diskussion av problematiken i sin helhet, se Jonungs artikel i detta nummer av *Ekonomisk Debatt* samt Jonung [1986] och Siven [1985]).

Kasuistiken

Ett karaktäristiskt drag hos Stockholmskolans var enligt Ohlin den kasuistiska analysen. Svenskarna studerade olika typfall genom att med exempel följa en utveckling period för period. Dessa exerciser blev snabbt oöverskådliga. Det var svårt att se det generella i Stockholmskolans analys av det speciella. Det var fråga om en slags konst som var svår att replikera. Jämför då den keynesianska analysen som var så mycket lättare att både tillämpa och generalisera för andra. Detta kan ha berott på att Keynes hade konkreta beteendeeckvationer av enkelt slag och att han genomförde komparativ statik (om än inte formellt-matematiskt).

Vetenskaplig attityd

Att svenskarna till skillnad från Keynes studerade förlopp hade delvis sin grund i

deras verklighetsuppfattning. De var mycket kritiska till den keynesianska jämviktsanalysen. Ekonomin utsattes ju hela tiden för nya störningar. Inte ens reaktionerna på störningarna (systemets parametrar) kunde enligt Stockholmsekonomen antas ha någon större grad av stabilitet. Detta var en av anledningarna till att Lundberg inte genomförde sina beräkningar av konjunkturförloppet för mer än ett fåtal perioder. Denna relativistiska attityd var inte gångbar internationellt. De potentiella "avnämarna" var intresserade av att få en fast teoretisk struktur att utgå från vid analys av konjunkturförlopp och arbetslöshet. Stockholmskolans dictum att "allt kunde hända" beroende på utgångsvillkor och parametervärden var poängglöst från denna synpunkt.

Bristande tillgång på analysverktyg

Att de svenska makroekonomerna studerade konkreta förlopp berodde delvis på att de var intresserade av ekonomisk-politiska problem (mycket skrevs ju också inom ramen för Arbetslöshetsutredningen). Men det hängde också ihop med att man för 50 år sedan inte hade tillgång till de analysinstrument som frågeställningarna krävde. Lundberg kunde t ex i sin doktorsavhandling inte lösa differens-ekvationer av andra ordningen, vilket hade varit nödvändigt för att allmänt lösa ut utvecklingen i tiden av investeringar, konsumtion, nationalinkomst och sysselsättning. Man kan alltså säga att Keynes anpassade sin teori till de då tillgängliga analysinstrumenten medan Stockholmskolans ambitiösare uppläggning av sysselsättningsteorin brast vad gäller fast analytisk struktur.

Att man från Stockholmskolans sida

⁸ Uhr [1980] diskuterar visserligen hur Wicksells tankar kom att tas upp av engelska och amerikanska ekonomer, men han berör därmed indirekt på ett intressant sätt även hur Stockholmskolans idéer kom att spridas.

inte i någon större utsträckning studerade jämviktslösningar innebar också att man inte på ett tillfredsställande sätt kunde fånga samspelet mellan de olika marknaderna. Ohlin [1934] hade t ex skildrat multiplikatorprocessen, men kunde inte lösa ut jämviktsvärdena på produktion och sysselsättning.

Grundforskning eller stabiliseringspolitiska recept?

De svenska ekonomerna var mer intresserade av ekonomisk-politiska problem än vad Keynes var. Följden var att den keynesianska analysen var en bättre utgångspunkt för vidare teoriutveckling än de svenska ekonomernas. Paradoxalt nog kom Keynes teoretiska framställning, och inte Stockholmskolan mer ekonomisk-politiskt inriktade analyser, att bilda utgångspunkt för det stabiliseringspolitiska tänkandet under efterkrigstiden.

Slutlig värdering

Det faktum att Keynes, och inte de svenska ekonomerna, kom att prägla utvecklingen av makroteorin 30–40 år framåt och att Stockholmskolan teorier inte ens sågs som ett komplement till den statiska keynesianska analysen har lett till bilden av Stockholmskolan som ett misslyckande. Vi kontrasterar Stockholms-ekonomernas inflytande på den fortsatta forskningen med Keynes och försöker hitta förklaringar till att det gick som det gick. Vi utgår då från förutsättningen att det är just den keynesianska teorin som är jämförelsenormen vad gäller framgång och teoretiskt innehåll.

Stockholmskolan presenteras vanligen som en "svensk" sysselsättningsteori. Men vi kan notera att viktiga arbeten också gjordes på inflationsteorins område. Detta gäller framför allt Lindahls och Myrdals vidareutvecklingar av den

Wicksellska kumulativa processen. Den traditionella karaktäristiken av Stockholmskolan, att den utvecklade sysselsättningsteorin, är kanske felaktig. Men i slutet av 30-talet var det opportunt att framhålla detta som en viktig insats från Stockholmskolan sida.

I och med att den klassiska "makroteorin", kvantitetsteorin, allmänt kom att överges till förmån för en teori där sysselsättningen stod i centrum, kom de tidiga insatserna från Stockholmskolan sida att tonas ner. Detta sammanhänger delvis med en naturlig tendens hos varje ny tanke-riktning, att framhäva brottet med tidigare tänkande (jämför det inledande citatet av John Stuart Mill. Jämför också Harry Johnsons [1971] roliga men allvarliga inlägg om konsten att åstadkomma vetenskapliga genombrott). Idag, när den keynesianska teorin inte längre har samma självklarhet som på 60-talet, borde det kriterium vi utgår ifrån när vi värderar Stockholmskolan vara annorlunda.

Frågan gäller vilken som var Stockholmskolan huvudinsats. Var den att de svenska ekonomerna oberoende av Keynes utvecklade sysselsättningsteorin? Eller bestod den i den dynamiska teori för planer och förväntningar som finns skisserad av Myrdal [1927] och som sedan skulle komma att utvecklas i olika riktningar? Vilken vikt skall vi fästa vid att Lindahl tidigt intresserade sig för inflationsförväntningar och deras betydelse för inflationsprocessen?

Hur vi ser på Stockholmskolan speglar i betydande utsträckning de problem som nu är aktuella, jämför det inledande citatet av Hugo Valentin. Att värderingen av Stockholmskolan därför kan komma att ändras i och med att den keynesianska dominansen försvunnit är inte så underligt. Men kan det ändra omdömet att det inte blev så mycket av Stockholmskolan? Här befinner jag mig naturligtvis på osäker mark. Det gäller nämligen att ha en uppfattning om huruvida de problem som en

gång diskuterades av de svenska ekonomerna åter kan bli aktuella för forskningen och behandlas med moderna analytiska metoder.

Det som var ett av Stockholmsskolans centrala bidrag, *ex ante* – *ex post*-analysen kom aldrig att på ett systematiskt sätt läggas till grund för dess makroteori. Lundberg avstod t ex från att utnyttja begreppen i sin makroanalys av den anledningen att det inte fanns någon teori för hur inkonsistenser mellan den tidigare periodens planer och förväntningar leder fram till nya förväntningar och planer för den kommande perioden. Det forskningsprogram som Lindahl [1939] skisserade skrevs visserligen redan i mitten av 30-talet men publicerades först efter Lundbergs [1937] och Svenilsons [1938] avhandlingar.⁹ Detta innebar att det väsentligen var ett program för kommande forskning på Stockholmsskolans grund. Denna forskning kom aldrig till stånd.

Det Stockholmsskolan inte hann utveckla, en teori för hur förväntningarna bildas och löpande revideras, utgör fortfarande en viktig lucka i ekonomisk teori. Segertåget för de rationella förväntningarna är ett indicium på detta. Man har i teorin för rationella förväntningar inte utgått från gängse analytiska uppläggning, att förväntningsbildningen är ett resultat av en produktionsprocess där avvägningen mellan intäkter och kostnader spelar en viktig roll för den av agenterna eftersträfvade precisionen i förväntningarna. I stället har man utgått från att förväntningarna är konsistenta med den modell som beskriver ekonomin.

Stockholmsskolan utvecklade inte heller någon generell teori för plankollisionernas effekter på systemets utveckling där både pris- och kvantitetsanpassning utgör viktiga komponenter. Detta är fortfarande en olöst fråga.

⁹ I sin slutliga revision av inledningskapitlet hade dock Lindahl påverkats av Lundbergs och Svenilsons avhandlingar.

Även om Stockholmsekonomerna främst var intresserade av stabiliseringspolitiska frågeställningar fanns det viktiga teoretiska inslag i deras forskning. De problem de undersökte var emellertid av sådan svårighetsgrad att de med den tidens analytiska verktyg var mycket svåra att lösa. Att problemen fortfarande framstår både som viktiga och i stora stycken olösta är ett tecken på att Stockholmsskolan inte enbart bör uppmärksammas som ett svenskt 50-årsminne. Detta innebär också att det idag är alldeles för tidigt att fälla något "slutgiltigt" omdöme om Stockholmsskolan.

Referenser

- Berg, C, [1986], "Lundberg, Keynes och den generella teorins gåtor". Trebetygsuppsats vid nationalekonomiska institutionen, Stockholms Universitet.
- Cassel, G, [1934], *Teoretisk Socialekonomi*. Kooperativa Forbundets Bokförlag, Stockholm.
- Hammarskjöld, D, [1933], *Konjunkturspridningen*. SOU 1933:29, Stockholm.
- Hansen, B, [1951], *A Study in the Theory of Inflation*. George Allen & Unwin Ltd, London.
- Hansen, B, [1955], *Finanspolitikens ekonomiska teori*. SOU 1955:25, Stockholm.
- Hansson, B, [1982], *The Stockholm School and the Development of the Dynamic Method*. Croom Helm, London.
- Johansson, A, [1934], *Loneutvecklingen och arbetslösheten*. SOU 1934:2, Stockholm.
- Johnson, H G, [1971], "The Keynesian Revolution and the Monetarist Counter-Revolution". *American Economic Review*, Vol 61, s 1-14.
- Jonung, L, [1986], "The Stockholm School after 50 years. An attempt of appraisal". Inlägg vid AEA:s mote i New Orleans den 30 december 1986.
- Landgren, K-G, [1960], *Den 'nya ekonomien' i Sverige*. Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- Lindahl, E, [1930], *Penningpolitikens medel*. Förlagsaktiebolaget, Malmö.
- Lindahl, E, [1939], *Studies in the Theory of Money and Capital*. George Allen & Unwin Ltd, London.
- Lundberg, E, [1937], *Studies in the Theory of Economic Expansion*. P S King & Son, Ltd, Stockholm.
- Lundberg, E, [1953], *Konjunkturer och ekonomisk politik*. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stockholm.
- Lundberg, E, [1983], *Ekonomiska kriser förr och nu*. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Stockholm.

- Lundberg, E. [1984], *Kriserna och ekonomerna*. Liber, Stockholm.
- Mill, J S, [1859], *Om friheten*. Natur och Kultur, Stockholm 1967. Första engelska upplaga 1859.
- Myrdal, G, [1927], *Prusbildningsproblemet och föränderligheten*. Almqvist & Wiksells förlag, Uppsala.
- Myrdal, G, [1931], "Om penningteoretisk jämvikt. En studie över den 'normala räntan' i Wicksells Penninglära". *Ekonomisk Tidskrift*, Vol 33, s 191-302.
- Myrdal, G, [1933], "Der Gleichgewichtsbegriff als Instrument der geldtheoretischen Analyse". I Hayek (ed): *Beiträge zur Geldtheorie*. Julius Springer, Wien.
- Myrdal, G, [1934], *Finanspolitikens ekonomiska verkningar*. SOU 1934:1, Stockholm.
- Myrdal, G, [1939], *Monetary Equilibrium*. William Dodge & Company, Limited, London.
- Ohlin, B, [1933], "Till frågan om penningteoriens uppläggning". *Ekonomisk Tidskrift*, Vol 35, s 45-81.
- Ohlin, B, [1934], *Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet*. SOU 1934:12, Stockholm.
- Ohlin, B, [1937], Some Notes on the Stockholm Theory of Saving and Investment I-II. *Economic Journal* Vol 47, s 53-69 (I), 221-240 (II), 1937 omtryckt i AEA: *Readings in Business Cycle Theory*. George Allen & Unwin Ltd, London 1950.
- Peterson, J, [1987], *Erik Lindahl och Stockholmsskolans dynamiska metod*. Lund economic studies, Lund.
- Samuelson, P, [1939], "Interactions Between the Multiplier Analysis and the Principle of Acceleration". *The Review of Economic Statistics*, Vol 21, s 75-78.
- Siven, C-H, [1985], "The End of the Stockholm School". *The Scandinavian Journal of Economics*, Vol 87, s 577-593.
- Siven, C-H, [1987], "Förväntan och Plan. Om Stockholmsskolans mikroekonomiska analys". Artikel som skall laggas fram vid Stockholmsskolesymposiet 1987.
- Svännilsson, I, [1938], *Ekonomisk Planering*. Uppsala.
- Steiger, O, [1971], *Studien zur Entstehung der Neuen Wirtschaftslehre in Schweden*. Duncker & Humblot, Berlin.
- Uhr, C G, [1980], "Notes on the Influence of Wicksell's Theories on American and British Economic Thought". Research Report No 60, Department of Economics, University of Newcastle, New South Wales, Australia.
- Valentin, H, [1957], *Den fjättrade Clio - Sju essäer till belysning av historikerns tidsbundenhet*. Natur och Kultur, Stockholm 1966. Första upplaga 1957.
- Wicksell, K, [1898], *Geldzins und Güterpreise*. Gustav Fisher, Jena.
- Wicksell, K, [1906], *Föreläsningar i nationalekonomi*, del II. C W K Gleerup, Lund 1937. Första upplaga 1906.
- Wold, H, [1952], *Demand Analysis*. John Wiley & Sons Inc, New York.